LUDOVIK MIFSUD TOMMASI
Kriterji Letterarji u Popolari

M'nn JOE MANGION

Ludovik Mifsud Tommasi twieled nhar it-18 ta' Novembru 1796 minn Franġisk u Anġelika Tommasi;[1] sar qassis u beda jgħallem fis-Seminarju sakemm fl-1834 fetaħ skola fid-dar tiegħu, 91 Strada Levante, Valletta. Fl-1857 ġie maħtur kanonku tal-Kolleġġjata ta' Bormla u wara l-Isqof Pace Forno għażlu għall-kanonikat tal-Kattidral. Meta kiber tilef id-dawl, iżda xorta ssokta jikteb. Miet fit-23 ta' Ottubru 1872.[2]

Għalkemm l-isem tiegħu għamlu bil-kitba tal-kurunelli bil-Malti, Mifsud Tommasi beda l-kitba tiegħu bit-Taljan: l-ewwel xogħol tiegħu kien ġabra ta' sunetti f'ġieħ l-Arċisqof F.S. Caruana — IL PRESAGIO AVVERITO. Għad li maħduma bir-reqqa u bis-sengħa, din il-ġabra nistgħu nqisuha bħala eżerċizzju metriku, għax billi l-argument huwa superfiċjali u nieqes mill-ħeġġa sinċiera tas-sentimenti, ma nafx kemm nistgħu ngħidu li l-kostitwenti tas-sunetti jingħaqdu biex jiffurmaw il-vera poeżija. Biss, naraw is-sena tal-kittieb fir-retorika u fil-kostruzzjonijiet klassiċi: fuq hekk tistħajjilhom salmi bibbliċi li jeżultaw u jgħannu l-glorja ta' l-eroj feddej—

"App aude Roma, e 'l Reggitor del Mare:
Alto l Tebro e il Tamigi alto ripete
I plausi, e voi de plausi scopo siete
Voi de SAVERIO eccelse dati e rare"
(Sonetto XI)

Fid-dedikazzjoni l-kittieb fissrilna l-għan li kellu f'moħħu meta kiteb is-sunetti: "Quella Filosofia, che non soggiace ad alternazione di sentimenti, quella stessa che mi ha di coloro sempre mai invaghito,... dessa è stata, che riprender mi fece il negletto mio Plettro per esprimere in tuon di gioia verace verso l'ECCELLENZA VOSTRA REVMA,... Dessa è stata, che **trasferir mi fece sulle vette di Pindo** per cogliervi de fiori ad intessere una CORONA al vostro eccelso Merito..." — Minn dawn il-kelmtejn toħroġ il-viżjoni tal-'poeżija' kif jaraha l-poeta: fil-waqt li fil-kurrenti jistabilixxi rapport dirett mat-tradizzjoni tal-poplu, fis-sunetti għadu maqtugħ minn dak il-moviment u jippreżenta l-poeta bħala l-mesaġġier tal-muża. Hekk fil-kurunelli joqgħod fuq l-istess livell tal-qarrej,

fil-waqt li f'din il-ġabra jqis lill-poeta bħala pont bejn il-''vette di Pindo'' u l-qarrej.

Il-fus ta' l-ideoloġija tal-kittieb hu dejjem konsistenti: il-frugħa tad-dinja u t-tfassil ta' ħajjitna fuq tal-qaddisin. L-attitudni tiegħu lejn is-soċjetà kontemporanja hi tipikament kattolika — ''il-kbir ħażen ta' daż-żmien''; f'dan id-dawl huwa jistaqsi:

''Għalfejn mela, mingħajr għaqal
Ma' did-dinja norbtu qalbna?''[3]

Għalkemm huwa jipprova jgħaqqad lill-kotra permezz tat-twemmin tagħha, il-kurunelli nisslu sens ta' passività kristjana fil-mixja lejn il-qawmien ta' pajjiżna. Hekk, ngħidu aħna, insibuh ixaqleb lejn l-allejanza bejn it-tron u l-knisja — kunċett li proprju sena qabel kien wieħed mill-ispunti tar-Rivoluzzjoni Franċiża (1830).

''Tra la Chiesa e l'Impero lega nuova
del popolo fedel mantien la pace''
(Sonetto X — (1831))

Waqt li jipprova jgħaqqad il-ħsieb morali ma' l-impenn letterarju huwa jżomm il-kurunelli tiegħu f'linji paralleli mal-karatteristiċi tal-għanja popolari. Huwa jwaħħad l-armonija mużikali ma' l-ispirtu morali, iżda l-element qawwi didattiku jxekkel l-istil; bl-istess mod l-ispiritwalità tibqa' fuq il-livelli superfiċjali tal-manifestazzjoni esterna — dan għaliex, kif igħid Cassar Pullicino, il-konċezzjoni tal-kittieb m'hix ikkonċentrata u svolta biżżejjed.[4] Huwa jsawwar kwadretti tal-ħajja Nisranija b'xejriet favolistiċi popolari daqskemm didattiċi u morali, fil-waqt li jippreżenta mitoloġija sħiħa kristjana — il-protagonista hu l-eroj qalbieni li dejjem lest biex jissielet għall-kawża ġusta:

''Bħal qalbieni kavalier
B'sejf tħażżimt, ilħaqt tribun
U f'Berito, kollok qawwa,
Inti qridt l-ikreh Dragun.''

Lil San Vinċenz Ferreri hekk isebbħu u jagħtih ġieh:

''Spanja, Franza, Ġ'nievra, Italja
Kollha qawwa jġarrbu kliemek;
Greċja, Londra, Skozja, Irlanda
Imqaddsin iġġib quddiemek.''

— jippreżenta spettaklu mill-aktar sentimentali tar-reliġjon. F'din il-viżjoni r-ruħ kristjana timraħ fuq manifestazzjoni reliġjuża msawra minn kostitwenti pagani bil-ħsieb li tissostitwixxi l-kisba

ta' l-eternità utopistika (misteru għall-bniedem b'taqbida dejjiema ta' l-umanità kontra l-'ħażen' materjalistiku. F'din it-teatralità ritwalistika Mifsud Tommasi jsib soluzzjoni għall-misterjożità spiritwali li jħoss in-Nisrani.

Il-ħsieb tal-kurunelli hu li jagħtu tifsira traxxendenti lil dinja materjalistika — tiftix kontinwu għar-realtà 'vera' u kristjana. B'hekk, fihom insibu żewġ elementi paralleli — interpretazzjoni spiritwali tad-dinja u interpretazzjoni umana tal-qaddisin, għax għalkemm dawn jiġu preżentati bħala oġġett ta' qima, l-għan talkittieb hu li jipprovdi mudell għall-bnedmin. L-ispirazzjoni tiegħu hi mmexxija minn għan reliġjo-soċjali, hekk li jaħseb li r-reliġjon għandha tkun il-motivazzjoni li tmexxi lin-nazzjon. Għalih ir-realtà timxi wara d-definizzjoni oġġettva ta' l-unità — unità fil-ħsieb u fis-sentimenti — u għalhekk kull diversità li tista' tkun hawn hi illużorja: id-dinja li ma tagħrafx il-prinċipji kristjani m'hix timxi wara l-verità reali.

It-traduzzjonjiet ta' l-innijiet sagri beda joħroġhom fil-ġurnal "Il-Malti" (l-organu ta' l-Akkademja Filoloġika) u wara ġew miġbura flimkien fl-"Inni Mqaddsa", li deher fl-1853. Iżda din id-darba huwa rranġa u raqam iżjed dak li kien ġa kiteb. Mil-Laudi ta' San Franġisk de Paola nisiltu dan li ġej:

"Il-Malti"	"Inni Mqaddsa"
Oh xi dgħajsa li ġġib l-għaġeb B'ġid u ġmiel mill-kbar moghnija! Ebda dgħajsa qatt ma kienet B'dal-kbir għana imgħobbija.	Dgħajsa, dgħajsa li ġġib l-għaġeb B'ġid u ġmiel wisq kbir mogħnija! Fejn qatt oħra ġiebet fuqha Minn hedin ogħna tagħbija?

Mifsud Tommasi kien hejja ktieb ieħor biex isieħeb lill-"Inni Mqaddsa", "Il-Għana tan-Nisrani", iżda dan ma kienx ġie stampat. Fit-Twissija li hemm fil-bidu tal-MS., l-awtur ifisser kif deherlu li kellu jikteb dawk id-devozzjonijiet f'sura ta' poeżija, għax b'dan il-mod il-poplu aktar jogħġbuh u aktar jiftakarhom bl-amment. "Imħolli l-għana fieragħ, l-Insara aktarx jitgħaxxqu juru l-ġmiel ta' leħinhom mogħni bil-ġmiel tal-qdusija..."[5] Fuq din il-ġabra Dun Karm igħid hekk:[6] "'L hawn u 'l hinn il-ħsieb ta' dan il-kittieb jaħbat jogħla xi ftit, u tara bħal lawl ta' poeżija jleħħ minn

qalb dik il-proża mqabbla: dawl li jurik illi x-xejra għal din ix-xorta ta' kitba ma kinitx tonqsu u li ma ħallilniex poeżija isbaħ u aħjar għaliex il-ħsieb tiegħu kien li jgħin 'il-fqajrin fit-tjieba..."

Iżda l-elementi li għalihom Ludovik Mifsud Tommasi ħaqqu jissemma huma (i) it-tixrid tal-kitba bil-Malti u (ii) id-dħul u tħaddim ta' metri ġodda f'ilsienna. Forsi aktar mir-rumanzi u mill-poemi, il-kurunelli kienu jinteressaw lill-kotra, għax kienu ċċentrati fuq il-ħajja Nisranija. Irridu niftakru li "poetry and prayer do have the same origins in sacred ritual". Ir-reliġjon dejjem ipprovdiet għajn ta' ispirazzjoni lil-letteratura, mill-Cantico ta' San Franġisk għall-"Inni Sacri" tal-Manzoni. Barra minn hekk, il-kurunelli bil-Malti servew biex nisslu sens lingwistiku nazzjonali fil-poplu.

* * *

Meta llum naqraw dawn il-kitbiet għandna nqisu ċ-ċirkostanzi u ż-żmien li ġew miktuba fihom. Il-letteratura m'hix xi arti li toqgħod maqtugħa għaliha nnifisha; iżda hi moviment ħaj, iddeterminata mill-ambjent soċjali u minsuġa skond il-ħtiġijiet ta' dik l-istess soċjetà. Il-kitbiet ta' Mifsud Tommasi, aktar milli ġeneru leterarju, għandhom jitqiesu bħala pass fit-twaqqif tal-letteratura Maltija.

SONETTO 1

Figli godete: già segui il presagio:
cantar s'intese un Angel messaggiero,
che a noi spiccando un vol d'emisfero;
fugò di ogni sospetto il rio disagio.

Ma dell'abisso il Reggitor malvagio
I denti degrignando ancor più fiero;
Il Nume bestemmiò tremendo e vero
cui denegare ardi l'altro Trisagio.

SAVERIO, disse, l'uom si retto, e pio
Di virtù carco rare e peregrine
Sovverità l'iniquo regno mio.

In van, folle! mi opposi: le divine
Mire di Amor GREGORIO in Lui compio
I voti vostri sono paghi al fine.[7]

F'dan is-sunett, bħal fil-kurunelli, l-awtur isawwar mitoloġija sħiħa allegorika li tfaħħar il-virtujiet ta' l-eroj kristjan. Il-preżentazzjoni li jagħtina l-isqof tidwi b'risonanzi bibbliċi — l-anġlu messaġġier u l-ferħ ta' l-ulied ifakkru l-atmosfera tat-twelid Messjaniku. Din il-perspettività (ġenna ta' l-art fid-dinja) hi diversa minn dik ta' l-ewwel romantiċi — il-ferħ huwa stat kontemporanju għal kawża li tevokah, m'hix preċedenti, jiġifieri fil-mistennija, bħalma jippreżentah G.A. Vassallo. Id-dehra klassika tar-Reggitor malvagio hi tipika ta' l-Apokalissi u tagħti lemħa lill-ġrajjiet fantastiċi li jsawwar Ariosto.

L-element Ariostjan jissokta jisseddaq fiċ-ċelebrazzjoni eroika ta' dak l-Orlando 'di virtù carco' li jissielet "L'iniquio regno" għall-kawża l-ġusta. Iżda l-qarrej m'għandux ikun immexxi mis-sentimentaliżmu persunali tal-kittieb — fid-dawl ta' kriterji xjentifiċi huwa għandu jiddetermina l-korrelazzjoni bejn il-viżjoni li jagħtina Mifsud Tommasi u r-realtà storika ta' l-Isqof Caruana.

RIFERENZI:

(1) Liber Bap. Vol. 10, Fol. 236 — Arkivju tal-Kolleġġjata ta' Bormla.
(2) Ġużè Gatt — Dun Dovik Mifsud Tommasi — 'Il-Berqa' 16-11-1937.
(3) Tifħir u Talb lill-Imqaddsa Margerita.
(4) Ġ. Cassar Pullicino — Kitba w Kittieba tal-Malti (Università Rjali ta' Malta 1964) — Kt. 2, Taq. 1, Pġ. 68.
(5) Ibid. Pġ. 48.
(6) Il-Malti — Diċembru 1930.
(7) Il Presagio Avverito — Corona di Sonetti — Stamperia del Governo 1831